

ALGIMANTAS LIEKIS

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

PREL. MYKOLAS KRUPAVIČIUS – NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS KŪRĖJAS IR GYNĖJAS

Prelate Mykolas Krupavičius,
a Creator and Defender of Independent Lithuania

SUMMARY

October 1, 2010 marks the 125 anniversary from the birth of Mykolas Krupavičius, one of the most well-known personalities, who recreated and consolidated independent Lithuania. He was the fighter for Lithuanianism, organized and implemented a land reform, a politician, journalist, and a conspicuous figure in emigration. December 4, 2010 is the date, marking 40 year from his death. A good number of articles and books were written about M.Krupavičius and his works, whereas his activity in exile, in Germany and the USA, as well as his views as the Chairman of the Chief Committee for the Liberation of Lithuania (VLIK) and the Executive Council were accorded insufficient attention on the part of researchers. Thus, today, while remembering this venerable Lithuanian, we shall attempt to make analysis of his views and simultaneously to evaluate his role in the consolidation of the independent state by the Lithuanian nation, as well as in the postwar years when the nation fought for its Freedom and Independence.

SANTRAUKA

Šiomet, spalio 1 d. sukako 125 metai nuo vieno žinomiausių kunigų, ateitininko, nepriklausomos Lietuvos atkūrėjo ir jos stiprintojo, kovotojo dėl lietuviybės, žemės reformos organizatoriaus ir įgyvendintojo, politiko, žurnalisto, visuomenės veikėjo prelato Mykolo Krupavičiaus gimtadienio, o gruodžio 4 d. – jau ir 40 metų nuo jo mirties. Apie Krupavičių ir jo darbus nemažai parašyta straipsnių ir knygų, tačiau iki šiol tyrinėtojų gana menkai tenagrinėta jo veikla tremties metais Vokietijoje ir JAV, jo, kaip Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto (VLIK'o) ir jo Vykdomosios Tarybos pirmininko veikla ir nuostatos. Tad prisimindami šį garbingą lietuvių kunigą, politikos ir visuomenės veikėją, vieną produktyviausių žurnalistų ir veikliausių

RAKTAŽODŽIAI: Mykolas Krupavičius, žemės reforma, VLIK'o pirmininkas, diplomatinis šefas.

KEYWORDS: Mykolas Krupavičius, land reformer, Chairman of VLIK, chief of diplomacy.

lietuvių gynėjų, pamėginsime šiame straipsnyje panagrinėti, o tuo pačiu ir įvertinti jo vaidmenį lietuvių Tautai ginant ir įtvirtinant savo Nepriklausomą valstybę, o pokario metais – kovojant dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės.

KRUPAVIČIAUS ASMENYBĖ

Gimė jis 1885 m. spalio 1 d. Balbieriškio dvare. Jame tuo metu aludariu tarnavo tėvas (to amato jis buvo išmokęs Belgijoje). Bet naujojo amžiaus pradžioje jis paliko šeimą ir išvyko į JAV ieškoti geresnio gyvenimo. Ten, dirbdamas fabrike netoli Čikagos, 1916 m. ir žuvo.

Be Mykolo šeimoje dar buvo trys seserys. Vos penkerių metų pramokęs skaityti, Mykolas toliau mokėsi rusiškoje mokykloje ir mokytojų minėtas kaip vienas gabiausių vaikų. Bet motinai sunkiai suduriant galą su galu, penkiolikos sulaukęs, buvo atiduotas mokytis kalvio amato. Bet apie tai sužinojęs pažįstamas dailininkas Antanas Žmuidzinavičius įkalbėjo motiną gabų vaiką leisti mokytis Veiverių mokytojų seminarijoje. Įstoti į ją 1900 m. padėjo vienintelis toje seminarijoje lietuvis mokytojas Tomas Žilinskas, pažinojęs jo tėvą. Čia Mykolas susidomėjo Lietuvos istorija, įsijungė į slaptą lietuviškos spaudos platinimą, buvo tarp seminaristų, organizavusių 1904–1905 m. streikus. Nors daugelis jų buvo areštuoti, Mykolas arešto išvengė ir, 1905 m. baigęs seminariją, nuo tų metų rudens sudarė lietuvių būrelį, kad apylinkėse būtų įgyvendinami 1905 m. Didžiojo lietuvių seimo Vilniuje nutarimai: privertė apylinkėse žydus uždaryti keletą degtinės parduotuvių, sulietuvino pradžios mokyklą ir pakeitė rusišką Mikališkio valsčiaus valdžią lietuviais. Už tą antirusišką veiklą daug bendražygių buvo įkalinta, bet Krupavičius išvengė arešto,

pasitraukdamas į Lenkiją, kur Lomžoje gavo mokytojo vietą. Po poros metų jis sugrįžo Lietuvon ir ėmė mokytojauti Papilėje. Čia ragino valstiečius kalbėti tik lietuviškai, įkalbinėjo juos skirstytis į vienkiemius, imtis pažangesnio ūkininkavimo, ragino reikalauti iš rusų valdžios Lietuvai autonomijos. Pajutęs, kad yra žandarų sekamas ir gali būti suimtas, Krupavičius 1908 m. paliko Papilę ir įstojė į Seinų kunigų seminariją, manydamas, kad būdamas kunigu turės daugiau galimybių dirbti ir lietuvių Tautos labui. Bet seminarijoje susidūrė su nuožmiu lenkinimu, lenkų vykdomu lietuvių persekiojimu. Skundžiant kai kuriems lenkų dėstytojams ir klierikams dėl jo „litvomaniško“, norėta net neleisti išsventinti kunigu. Tik vyskupo Antano Karoso pastangomis 1913 m. buvo išsventintas kunigu ir po metų jo pasiūstas studijuoti Petrapilio dvasinėje akademijoje. Ten užklupo ir Pirmasis pasaulinis karas.

Baigęs akademiją 1917 m. pradžioje Krupavičius buvo paskirtas Voroneže įsikūrusios Martyno Yčo vyrų gimnazijos kapelionu. Rusijoje laimėjus demokratinei revoliucijai ir lietuvių tremtiniam Rusijoje atsirado galimybių politinei veiklai. Krupavičius įsijungė į besikuriančios lietuvių krikščionių demokratų partijos skyriaus veiklą, buvo išrinktas jo pirmininku, dalyvavo Petrapilio lietuvių seimo darbe, buvo vienas iš nepriklausomos demokratinės Lietuvos idėjos išskelėjų ir propaguotojų, ragino Rusijos

lietuvius ieškoti būdų sugrįžti Lietuvon ir kurti nepriklausomą demokratinę valstybę. Už šią veiklą po bolševikų spalį įvykdyto perversmo Krupavičius buvo jų „už akių“ nuteistas mirties bausme. Sužinojęs apie tai, persirengęs eilinio rusų kario rūbais ir apsirūpinęs demobilizuotojo dokumentais, slapta leidosi į kelionę, į vokiečių dar okupuotą Lietuvą. Dažniausiai naktimis ir pėsčiomis po savaitės pasiekė fronto liniją su vokiečiais. Bet pereinant apkasus vokiečių buvo suimtas ir po keletos dienų tardymų pasiųstas į Vilnių. O iš ten į Uteną. Tik užtariant vyskupui A. Karosui buvo paleistas ir, rekomenduojant Vasario 16-osios signatarui kun. Justinui Staugaičiui, priimtas dirbti Lietuvos Valstybės Tarybos raštinėn, tapo nuolatiniu leidinių *Tėvynės sargas* ir *Laisvoji Lietuva* bendradarbiu. Savo rašiniuose ir viešuose pasisakymuose jis reikalavo skubiai išdalyti žemę tiems, kas ją dirba, dvarininkams paliekant ne daugiau kaip po 80 hektarų. Dėl to dažnas Krupavičių ir bolševiku pavadinavo. Kiek vėliau jis buvo išrinktas Žemės reformos komisijos pirmininku, o taip pat – Lietuvos krikščionių demokratų partijos Centro komiteto pirmininku. Buvo ir vienas aktyviausių Steigiamojo Seimo rinkimų organizatorių. Rinkimuose daugumą laimėjo jo vadovaujamas krikščioniškasis blokas, susidedąs iš Krikščionių demokratų partijos, Ūkininkų sąjungos ir Darbo federacijos. Krupavičius tapo parlamentinės daugumos vadovu. Jis buvo

išrinktas ir Pirmojo, Antrojo, Trečiojo seimų nariu. 1923–1926 m. dirbo ir Žemės ūkio ministru.

Po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo iki Seimo paleidimo Krupavičius buvo jo viceprezidentu, vadovavo opozicijai, reikalavusiai atkurti Lietuvoje demokratinę valdymo sistemą. Bet paleidus Seimą ir Krupavičiui atsidūrus naujosios valdžios nemalonėje, jis išvyko į Prancūziją studijuoti socialinių mokslų Liono, po to Tulūzos universitetuose. 1930 m. sugrįžęs Lietuvon, paskirtas vikaru Garliavoje, po metų – Vilkaviškio kunigų seminarijos profesoriumi. Nuo 1933 m. iki 1935 m. dirbo Veiverių parapijos klebonu, po to, iki vokiečių arešto 1942 m., klebonu Kalvarijoje. Tais metais drauge su buvusiu Lietuvos Prezidentu dr. K. Griniumi ir žemės ūkio ministru J. Aleksa parašė vokiečių okupacinei valdžiai memorandumą dėl okupantų vykdomų žydų žudynių, dėl Lietuvos kolonizavimo ir germanizavimo. Už tai pasirašiusieji buvo gestapo areštuoti. Krupavičius iš pradžių uždarytas Eitkūnų kalėjime, vėliau internuotas Tilžėje, po to perkeltas į Vokietiją, į Regensburgą, į karmelitų vienuolyną. Tą kraštą užėmus amerikiečių kariuomenei, Krupavičius apsigyveno Würzburgo lietuvių tremtinių stovykloje. Čia prasidėjo naujas jo veiklos etapas: lietuvių išeivių veiklos organizavimas kovai dėl Lietuvos išlaisvinimo ir lietuviybės išsaugojimo lietuvių bendruomenėse, kad jų nariai, susidarius sąlygoms, galėtų sugrįžti į Lietuvą.

KRUPAVIČIAUS NUOSTATOS IR JŲ IŠTAKOS

Jo lietuviybės ištakos atėjo iš vaikystės, iš motinos girdėtų kalbų apie rusų,

lenkų vykdytą ir vykdomą lietuvių persekiojimą. Besimokydamas Seinų semi-

narijoje, o po jos – Petrapilio dvasinėje akademijoje, jis jau buvo apsisprendęs, kad vienintelis kelias lietuvių Tautai išlikti ir sutvirtėti – tai tik nepriklausoma jų pačių valstybė. Tokias savo nuostatas Krupavičius grindė šventraščiais, popiežių enciklikomis, kad Tauta, jos kultūra, Tėvynės meilė – prigimtinė žmogaus pareiga, kurią būtina atlikti, kad būtų vykdomi ir Dievo planai. Įrodinėjo, kad tai būtina sąlyga, jog žmogų galima būtų ir doru laikyti. Beje, tai įrodinėjo ir jo ypač mėgstamas Bažnyčios filosofas Tomas Akvinietis: Tėvynės meilė susijusi ir su Dievo meile; nutautinimas yra žmogaus prigimtinės moralės sulaužymas. Tokios nuostatos Krupavičius, atrodo, laikėsi visą gyvenimą. Iš dalies tai patvirtina ir Amerikoje užrašytas vienas jo pokalbis¹ su silpnai lietuviškai bekalbančia poniute:

- Kokios tu esi tautos? – paklausė.
- Amerikietė, – atsakė ji.
- Kodėl tu amerikietė?
- Todėl kad Amerikoje gimiau.
- Kas tu būtum, jei būtum gimusi kiauilių tvarte?

Krupavičius labai sielojosi dėl spartaus buvusių Lietuvos šviesuolių, atsidūrusių svetimoje šalyje, nutautėjimo. Tad pats atsidūręs lietuvių tremtinių stovykloje Würzburge (joje buvo apgyvendinta per 3000 lietuvių tremtinių), buvo tarp iniciatorių įkuriant Lietuvių tremtinių bendruomenę. 1946 m. kovo 3 d. kitoje lietuvių tremtinių stovykloje – Hanau – buvo tarp lietuvių tremtinių atstovų suvažiavimo organizatorių, kad būtų patvirtintas Lietuvių tremtinių bendruomenės Vokietijoje statusas, kurį pats buvo parašęs. Apie bendruomenės tikslus jis rašė: „Esančiai ištrėmime lietuvių

tautos daliai sveikai ir pajėgiai išlaikyti, lietuvių vardui saugoti, lietuvių tremtinių švietimui tvarkyti, profesiniam pasiruošimui ir specializacijai vykdyti, tautiniam solidarumui ir darbo meilei ugdyti, ir tremtinius globojančioms įstaigoms bei administracijai talkinti ir tuo keliu naujam gyvenimui nepriklausomoje Tėvynėje ruošti, – yra Lietuvių tremtinių bendruomenė.“²

Vokietijoje įsikūrusi lietuvių tremtinių bendruomenė sprendė tremtinių gyvenimo, jų švietimo, mokslo, spaudos klausimus, rengė memorandumus Vakarų valstybių vadovams, dėl SSRS okupuotos Lietuvos, jos žmonių žudymų ir trėmimų.

Krupavičius nemažai prisidėjo ir parengiant *Lietuvių tremtinių švietimo* nuostatus, pagal kuriuos, pagal kuriuos, kur tik susiburia daugiau lietuvių, turi būti organizuojamas ir vaikų lietuviškas mokymas pagal nepriklausomoje Lietuvoje veikusias programas. Visos bendruomenės buvo įpareigosotos teikti paramą ir gabiems lietuviukams studijuoti aukštosiose mokyklose.

Tačiau po metų kitų vis daugiau lietuvių iš Vokietijos tremtinių stovyklų emigruojant į kitus kraštus, kur jie tikėjosi geresnių uždarbių ir lengvesnio gyvenimo, būtinybė įsteigti Pasaulio lietuvių bendruomenę (PLB), panašią į jau nuo seno egzistuojančią žydų, tapo akivaizdi. Krupavičius, tuo metu VLIK'o (Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto) pirmininkas, buvo tarp jos statuto pirmųjų parengėjų. PLB statutą patvirtino 1949 m. gegužės 18–19 d. Hanau stovykloje vykęs ketvirtasis Lietuvių tremtinių bendruomenės suvažiavimas. Statuto principai buvo išdėstyti ir *Lietuvių*

Chartoje, paskelbtoje 1949 m. birželio mėnesį vos ne visoje lietuvių tremtinių ir kitose valstybėse įsikūrusių bendruomenių spaudoje. Joje rašoma: „Lietuvių Tauta (...), vieninga valia siekia savo gyvybę, kalbą, tautines bei valstybines tradicijas išlaikyti, kurti ir ugdyti (...). Lietuvis lieka lietuviu visur ir visada (...). Lietuvių kalba yra tautinė garbė (...). Visi lietuviai yra lygūs tos pačios tautos vaikai, tarp savęs broliai (...).“³

Visose šalyse, kuriose tik gyventa lietuvių, netrukus pradėjo kurtis PLB skyriai. Krupavičius siuntinėjo jiems instrukcijas, kaip organizuoti darbą, surašyti krašto lietuvius ir panašiai. Vienoje jų (skirtoje Australijos lietuviams, parašytoje 1949 m. pabaigoje) aiškino: „PLB yra ne draugija, bet tautinė bendruomenė (...). Jai priklauso kiekvienas lietuvis, nepaisant, kur jis gimė ir kada gimė, nori būti bendruomenės nariu ar ne, kalba lietuviškai ar nebe kalba (...). PLB narys yra kiekvienas, kieno gyslose teka lietuviškas kraujas, kas yra lietuviškos kilmės, nors ir nematęs Lietuvos ir nenorįs jos matyti. PLB apima visus lietuvius, todėl ji yra visuotinė (...). Tautinė Bendruomenė negali skirstytis pagal kraštą, kilmę, religiją, lytį ir t.t. (...). Tautinė bendruomenė yra tik viena, kaip viena yra lietuvių tautinė bendruomenė, vieni yra visuotiniai bendruomenės organai...“⁴

Krupavičius, aiškindamas PLB veiklos principus ir uždavinius, kaip ir aiškindamas Lietuvių tremtinių bendruomenės veiklos tikslus ir uždavinius, pabrėždavo būtinumą visur ir visada vadovautis demokratiniais principais. Minėtame laiške Australijos lietuviams jis toliau rašo: „Kadangi PLB yra lietuviška, tai ji turi visą

lietuviškojo gyvenimo struktūrinį įvairumą, kuris reiškėsi Lietuvoj ir kuris iševijoje bei tremtyje reiškiasi. Kadangi PLB organai yra demokratiški ne tik savo esme, bet ir savo metodais, todėl jie nekovoja su tuo struktūriniu įvairumu ir nestabdo tų reiškinių, kurie jos vadovybei gali nepatikti, bet kurie patinka jos nariams ar jų daliai ir yra Lietuvai ir lietuvių tautai naudingi. (...) PLB savo veikloje gali būti tik lietuviškos ir demokratiškos savo turiniu ir metodais.“

Pripažinti demokratijos principą ir vadovautis juo Krupavičių pirmiausia skatino šventraščiai, žmonijos istorijos studijos ir skaudi patirtis su rusų bei lenkų valdžia. Tai jis 1948 m. apibendrinio tremtyje, Vokietijoje, išleistoje studijoje *Krikščioniškoji demokratija*. Joje kritikavo ir tuos, kurie demokratijos pavyzdžiu nurodydavo Antikos pasaulį, Spartą, Atėnus. Iš tikrųjų ten viešpatavęs despotizmas. Moterys, vaikai ir vergai buvo prilyginami daiktams. Tik krikščionybė ėmė skelbti visų lygybę prieš Dievą ir kad kiekvienas turi tas pačias teises naudotis Dievo duotomis gėrybėmis.

Krupavičiui kelrodžiu buvo ir popiežiaus Leono XIII enciklikos (1902 m, sausio 18 d.) žodžiai: „Šiandien iš tos sąvokos (demokratija) reikalinga pašalinti visas politines idėjas, kad ji reikštų tik krikščioniškąjį gerą darbą, dirbamą žmonių naudai (...), kad darbininkai galėtų laisvai ne tik savo šeimų židiniuose, bet ir viešumoje praktikuoti dorybes ir atlikti savo religines pareigas, kad jie galėtų jaustis žmonėmis, ne gyvuliais, krikščionimis, ne pagonimis (...).“ M. Krupavičius laikėsi nuostatos: visi veiksmai, kurie siekia žmonių gerovei teisingumo triumfo ir meilės praktikos ir sudaro

tikrąjį krikščioniškosios demokratijos objektą. Tačiau, anot M. Krupavičiaus, demokratija neįmanoma ten, kur nėra teisingumo.⁵

Kadangi Krupavičius visur pabrėždavo esąs krikščionis, o dar ir katalikų kunigas, tai dažnai, ypač dirbant kape lionu Voronežo M. Yčo lietuvių gimnazijoje, tekdavo įrodinėti revoliucingai probolševikiškai nusiteikusiems vyresniųjų klasių gimnazistams, šiaip klausytojams savo nuoširdumą dėl skelbiamos demokratijos: kaip suderinti ją su Bažnyčia, kuri savo organizacine struktūra tebegyvena ankstyvajame feodalizme – neklystantis ir vienvaldis popiežius – monarchas su savo tarnais kardinolais, vyskupais, kurie avelių kaimene laiko tikinčiuosius, turinčius tik vienintelę teisę – melstis už savo piemenis, t.y. lyg paties Viešpaties paskirtus kunigus, vyskopus, kardinolus ir patį popiežių. Į tai jis kartais atsakydavo, kad esanti valdymo sistema Bažnyčioje pagimdyta pripažįstant tik Vienintelio Dievo nuostatą. Pirmaisiais krikščionybės amžiais, krikščioniškųjų bendruomenių vadovai neturėjo jokių išskirtinių teisių savo bendruomenėse. Tik didesnę atsakomybę. Bet vėlesniais amžiais pamažu ir krikščioniškųjų bendruomenių vadovai ėmė atitrūkti nuo savo „kaimenių“, kaupiti turtus ir dažnai jais ir galia net varžytis su pasaulietiniais galiūnais. Kartais, pataikaudami jiems, ir vietas prie altorių ėmė skirti pagal užimamus jų postus ar turimus turtus, užmirštant, kad pas Dievą visi lygūs, užmirštant teisingumą, silpnesniųjų teises, ir savo, kaip krikščionių, o tuo labiau dvasininkų pareigas.

Krupavičius, negalėdamas paneigti ir bažnytinėje hierarchijoje dažnai pasitai-

kančio savanaudiškumo, pastangų ponausti ir valdyti, įrodydavo, kad absoliuti „demokratija“, visų vienodai teisingas įvertinimas ir atpildas galimas tik iš Dievo. O žmonės turį siekti to idealo, vadovaudamiesi krikščioniškosios moralės principais.

Tik, kaip minėta, teisingumo siekiu ir Bažnyčios tėvų raštais ir popiežių enciklikų teiginiais grindė jis ir minėtosios žemės reformos būtinumą. Lietuvai išsikovojo Nepriklausomybę – žemę, kaip ir visus gamtos turtus, Dievas sukūrė visiems žmonėms ir visi turi vienodas teises ja naudotis; žemė turi priklausyti tiems, kas ją dirba. Juk iš esmės demokratijos ir teisingumo nepasiekiamumas pagimdė ir bolševizmą – smurtu įgyvendinti teisingą turtų paskirstymą tarp turtingųjų ir neturtingųjų, sudarant vienodas visiems teises ir galimybes. Tačiau bolševikai to siekė pakeisdami ekonominę sistemą, įvesdami savo diktatūrą, smurtu.

Beje, pagal kai kuriuos šaltinius, apitiktus ALK archyve (Amerikos lietuvių kultūros archyve), Krupavičius, gyvendamas JAV, gana palankiai atsiliepėdavo apie Bostone ir kai kuriose kitose vietose dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą ir kiek po jo veikusias lietuvių vadinamąsias „tautines bažnyčias“ – visą jų ūkinę veiklą tvarkė parapijų renkamos tarybos, kurios savo nuožiūra samdydavosi ir kunigus (kaip ir mokytojus mokyklose), kurie visas jėgas galėjo skirti maldai ir tikinčiųjų dvasiniam, o ne parapijos turiniam reikalams. Bet tai sukėlė didelį, ypač kitataučių, pirmiausia anglų – airių vyskupų, pasipiktinimą, nes jie pasijuto nušalinti nuo parapijų turto – bažnyčių, klebonijų, jaustis tik jų šeimininkais, nors ir pačių tikinčiųjų lėšomis ir pastangomis

pastatytų. Bet daug kam iš tikinčiųjų „tautinė bažnyčia“ patiko, nes „kaimeinė“ jau turėjo teisę ne tik melstis už jai paskirtus „piemenis“ – kunigus, vyskopus, bet ir pati rinkti tuos, kurių dora ir pareigingumu neabejojo. (Pavyzdžiui, iš 1960 m. JAV buvusių apie 140 lietuvių katalikų pasistatydintų bažnyčių, šią dieną beliko bene 8 – jas išpardavė daugiausia svetimtaučiai vyskupai, ne tik todėl, kad sumažėjo jas lankančiųjų, bet ir todėl, kad sumokėtų savo skolas ar baudas, ypač nuteistųjų dėl pedofilijos kunigų ir vyskupų.) Žinoma, niekas negalėjo garantuoti, kad ir visą turtą valdydama tikinčiųjų bendruomenė jo neiššvaistys ar kad jį panaudos tik Bažnyčios stiprinimo labui.

Tiek Lietuvoje, tiek tremtyje Vokietijoje ir emigracijoje JAV, Krupavičius visuomet labai griežtai smerkdavo tuos kunigus ir vyskopus, kurie nepaisydavo tikinčiųjų ar jų rinktų atstovų nuomonės, siekdavo tik prisikaupti turtą, imdavo įsivaizduoti dideliais ponais, užmiršdami, kad ne bendruomenės, o jie privalo joms tarnauti, kad tikraisiais bažnyčių, klebonijų ir kito turto savininkais yra tie, kurių prakaitu ir lėšomis jis sukurtas.⁶

Krupavičius ir akivaizdžius savo nuopelnus stengdavosi pirmiausia pri-

skirti kitiems. Pavyzdžiui, ir apie sėkmingai įvykdytą žemės reformą jis rašo: „Turiu pabrėžti ir priminti tai, ką ne kartą esu sakęs, būtent, kad žemės reformos autorius buvo ne asmuo, ne Rimka, ne Krupavičius, bet kolektyvas. O tas kolektyvas visa Lietuva, ne tik ta, kuri mito iš žemės darbo, bet ir lietuviai inteligentai bei amatininkai, visi tie, kas norėjo Lietuvą padaryti lietuvišką, sumažinti lietuvių skurdą ir pakeisti Lietuvos veidą. Žemės reforma – tai Vox populi, tautos reikalavimo padaras. Man tik teko didžioji garbė jį įgyvendinti. Joks tikras patriotas lietuvis negalėjo to balso nepaklausyti, nenusikaltdamas savo tautai ir tėvynei. Steigiamasis seimas, leisdamas Žemės reformos įstatymą, prabilo tais žodžiais, kurie gal šimtmečiais susitelkė tautos sąmonėje, o aš, kaip žemės ūkio ministeris, įvykdžiau tautos troškimą ir tautos valios nutarimą.“⁷

Krupavičiaus nuoširdų tikėjimą demokratija patvirtina ir tai, kad po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo jis pasmerkė perversmininkus, atsisakė jų siūlomos valstybinės tarnybos ir keletui metų išvyko į užsienį studijuoti. O grįžęs dirbo kunigu, kunigų seminarijos profesoriumi, klebonu, nors ir turėjo galimybių užimti ir aukštą valstybėje postą.

Literatūra ir nuorodos

¹ Prelatas Mykolas Krupavičius. *Biografiniai metmenys*. Metraštis. T. VI. – Roma: LKMA, 1985, p. 389.

² Algimantas Liekis. *Nenugalėtoji Lietuva. Lietuvių tremtinių vadovybės Vakarų Europoje (1944–1955)*. T. 6. – Vilnius: Margi raštai, 2002, p. 144.

³ Ten pat, p. 164.

⁴ ALKA (Amerikos kultūros archyvas, JAV, Putnam), Mykolo Krupavičiaus rankraščiai.

⁵ Mykolas Krupavičius. *Krikščioniškoji demokratija*. 1948, p. 183.

⁶ Algimantas Liekis. *Lietuvių tautos – lietuvių kalbos likimas*. T. 3. *Lietuvis Amerikoje*. – Vilnius: Mokslo tyros institutas, 2005, p. 76–82.

⁷ Mykolas Krupavičius. *Krikščioniškoji demokratija Lietuvoje*. // *Tėvynės Sargas*, 1954, p. 51.